

Leidraad lesmateriaal Klimaatrechtvaardigheid

Inhoud

Inleiding	2
Over deze bundel	2
Doelgroep.....	2
Doelstellingen.....	3
Sleutelcompetenties.....	3
Achtergrondinformatie	3
1. Een brede kijk op klimaateducatie	3
2. Link met Educatie voor Duurzame Ontwikkeling	4
3. Sleutelcompetenties.....	5
4. Klimaat en migratie	5
5. Korte duiding bij dit pakket	5
6. Extra materiaal voor de leerkracht.....	6
7. Bronnen	6
Aan de slag in de klas	6
1. Oorzaken en gevolgen van klimaatmigratie door klimaatverandering (Onderzoekend)	6
2. In debat over verschillende meningen en standpunten (Samen)	9
3. Handen uit de mouwen: bedenken en verkennen van diverse acties (Actiegericht)	13
Bijlages	15
1. Oorzaken en gevolgen van klimaatmigratie door klimaatverandering (Onderzoekend)	15
2. In debat over verschillende meningen en standpunten (Samen)	15
3. Handen uit de mouwen: bedenken en verkennen van diverse acties (Actiegericht)	15

Inleiding

Over deze bundel

Ben je leerkracht in het 4de, 5de of 6de jaar secundair onderwijs? Wil je ervoor zorgen dat je leerlingen inzicht hebben in de oorzaken en brede gevolgen van de klimaatcrisis, ook sociale gevolgen zoals migratie ten gevolge van klimaatveranderingen? Wil je dat ze zélf, op een participatieve manier, komen tot acties om klimaatvluchtelingen te ondersteunen?

Deze educatieve tool wil leerkrachten ondersteunen om 15 tot 18-jarige leerlingen te trainen en te inspireren om *klimaatchangemakers* te worden die hun peers en beleidsmakers aanmoedigen om te strijden voor klimaatrechtvaardigheid). We baseerden ons op de adviezen van de Vlaamse jeugdraad (2022) om actiegericht te communiceren over de klimaatcrisis naar jongeren toe.

Het lesmateriaal kwam tot stand dankzij de samenwerking van **11.11.11** en **VRPLS**. Heel wat experts, studenten en leerkrachten hebben hun steentje bijgedragen om het pakket te maken tot wat het is, waarvoor dank! En we blijven leren! Heb je waardevolle feedback op het ontwikkelde materiaal, dan horen we dat graag!

Deze inspiratiebundel vormt een leidraad om leerlingen kennis en inzichten mee te geven over klimaat en migratie, hoe je erover in dialoog kan gaan en hoe je actie kan ondernemen. Het educatief pakket is opgebouwd uit 3 delen, volgens de principes van Educatie voor duurzame ontwikkeling.

- 1. Oorzaken en gevolgen van klimaatmigratie door klimaatverandering (ONDERZOEKEND)**
Waarover gaat klimaatrechtvaardigheid? Hoe komt het dat klimaatverandering zorgt voor migratie?
- 2. In debat over verschillende meningen en standpunten (SAMEN)**
Hoe kijken we daar zelf naar? Wiens verantwoordelijkheid is dit?
- 3. Handen uit de mouwen: bedenken en verkennen van diverse acties (ACTIEGERICHT)**
Wat zijn mogelijke acties? Hoe kunnen we ons steentje bijdragen?

Elk deel neemt 1 les (naar keuze meerdere lessen) van 50 min in beslag. Les 1 is noodzakelijk vooraleer je kan overgaan naar les 2 of les 3. Daarnaast zijn alle combinaties mogelijk. Lessen kunnen binnen eenzelfde vak of verschillende vakken worden gegeven.

Doelgroep

4de, 5de, 6de middelbaar ASO – TSO – BSO.

Voorkennis van de leerlingen

Een basiskennis over klimaatverandering (bv. wat is klimaatverandering, wat zijn broeikasgassen, ...). In dit pakket wordt niet dieper ingegaan op de oorzaken en het mechanisme van de klimaatverandering. Is daar nood aan, dan verwijzen we naar andere educatieve pakketten, of adviseren we om een inleidende korte documentaire te bekijken met de klas ([het Klimaatbetoog](#) - Nic Balthazar).

Differentiatiemogelijkheden worden beschreven in de inspiratiebundel zelf (zie Aan de slag in de klas, onder 'verloop').

Doelstellingen voor de leerkracht

- inspiratie en een kader bieden om leerlingen de bredere gevolgen van de klimaatcrisis te doen inzien (voornamelijk de sociale impact ervan) en het eigenaarschap te geven om tot actie te komen.
- de breedheid laten inzien van de competenties die hierbij aan bod komen.
- kennismaking met de didactiek van educatie voor duurzame ontwikkeling.

Je kan a.d.h.v. deze bundel

- systeemdenken over de link tussen de klimaatcrisis en migratie
- een debat begeleiden tussen leerlingen, waarbij verschillende standpunten en meningen m.b.t. het beleid rond klimaatmigratie aan bod komen
- een actiegericht project met je leerlingen uitwerken, gericht op klimaatrechtvaardigheid en ter ondersteuning van klimaatgetroffenen.

Sleutelcompetenties

De lessen binnen deze inspiratiebundel sluiten aan bij onderstaande vakoverschrijdende sleutelcompetenties:

- [Burgerschap](#)
- [Ruimtelijk bewustzijn](#)
- [Duurzaamheid](#)
- [Zelfbewustzijn](#)

Achtergrondinformatie

1. Een brede kijk op klimaateducatie

Klimaateducatie is onderwijs dat gericht is op het aanpakken en ontwikkelen van effectieve reacties op klimaatverandering. Het helpt leerlingen de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering te begrijpen, bereidt hen voor om te leven met de gevolgen van klimaatverandering en stelt leerlingen in staat passende maatregelen te nemen om een duurzamere levensstijl aan te nemen (UNESCO, 2015).

Klimaateducatie richt zich traditioneel tot wetenschappelijke vakken, met name biologie en aardrijkskunde, en is vooral gericht op het doorgeven van kennis. Voor veel leerlingen blijft het een ver-van-mijn-bed-show, omdat ze minder voeling hebben met ecologische impact van de klimaatcrisis. De drijfveer om zelf actie te ondernemen m.b.t. de klimaatcrisis kan sterk verschillen (bv toekomst veilig stellen voor andere generaties vs. wil blijven skiën) en ook de noden om acties te realiseren lopen sterk uiteen (bv concrete tips om individueel stappen te zetten vs. aanspreken van het groepsgevoel – zeker bij jonge adolescenten). De sociale impact van de klimaatcrisis blijft vaak onderbelicht, maar kan het solidariteitsgevoel sterk aanwakkeren (zie ook Vlaamse jeugdraad, 2022). Om de implicaties van klimaatverandering te begrijpen en klimaat-responsieve actie te bevorderen, is het dus ook noodzakelijk om de sociale kant te belichten. Het eindresultaat van elke actie – of ze nu gericht is op het beperken van de klimaatverandering of op – zal uiteindelijk bijdragen tot klimaatredding op zowel ecologisch, sociaal als economisch vlak.

- dat klimaateducatie aansluit bij heel wat brede, niet-vakgebonden sleutelcompetenties
- dat klimaateducatie niet alleen een plaats verdient binnen wetenschappelijke vakken, maar ook in vakken als levensbeschouwing (bv. respectvol in dialoog gaan, werken rond

klimaatrechtvaardigheid), kunst (bv. een verbeeldingsoefening voor de toekomst) en taal (bv. communiceren en presenteren van acties).

- dat klimaateducatie een plaats kan/moet krijgen binnen theoretische opleidingen met doorstroomfinaliteit, maar evenzeer in praktijkgerichte opleidingen met arbeidsfinaliteit (bv. sectoren horeca, zorg of land- en tuinbouw).

Met deze leidraad hopen we leraren en pedagogische begeleiders de breedheid van klimaateducatie te laten zien en hen te inspireren om aan klimaateducatie te doen, ook buiten wetenschapsvakken.

2. Link met Educatie voor Duurzame Ontwikkeling

Vandaag worden we wereldwijd geconfronteerd met complexe uitdagingen. De manier waarop we leven heeft een grote impact op onze planeet: klimaat, biodiversiteit, ongelijkheid, ... Deze uitdagingen aanpakken zodat we kunnen toewerken naar een leefbare wereld voor iedereen, nu en in de toekomst, hier en elders op de wereld, dat is waar Duurzame Ontwikkeling voor staat. Dit vraagt de inspanning van iedereen! Educatie voor Duurzame Ontwikkeling wil leerlingen competenties laten ontwikkelen om de uitdagingen van vandaag mee vorm te geven. Het ultimate doel is dat leerlingen kleine, maar gerichte veranderingen kunnen in gang zetten en dus actiecompetent zijn. We baseren ons op de EDO-principes (VALIES, 2022) als kompas om veranderingen in beweging te zetten met leerlingen. Volgens deze principes zijn kennis en een onderzoekende houding noodzakelijk – maar niet voldoende - om oplossingen te bedenken. Naast een onderzoekende aanpak is het nodig om mensen samen te brengen. Deze brengen immers nieuwe inzichten, standpunten en kennis mee die helpen om ene concrete verandering te realiseren. De 3 EDO-principes (onderzoekend, samen en actiegericht) zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden, en vormen een rode draad bij alle thema's die binnen EDO aan bod komen. Deze inspiratiebundel is daarom ook opgebouwd rond deze 3 principes.

- **Onderzoekend:**
Duurzaamheidsuitdagingen zijn niet eenvoudig op te lossen. Ze zijn op een bepaald moment in de tijd ontstaan en hebben gevolgen nu en in de toekomst op zowel mensen, planeet als de economie. Inzicht krijgen in die complexe samenhang is de basis om oplossingen te zien die kunnen werken.
- **Samen:**
Samen aan de slag gaan betekent dat je meer inzicht krijgt in verschillende meningen en standpunten. Iedereen kijkt anders naar duurzaamheidsuitdagingen. Samen kan je meer dan alleen. Samen heb je meer kennis dan alleen. Samen zie je meer oplossingen dan alleen. Zo kun je tot oplossingen komen die voor een grote groep mensen werken en tot meer motivatie en gedragenheid komen.
- **Actiegericht:**
Actiegerichtheid betekent niet het zomaar uitvoeren van een aangeleerd gedrag (bv afval in de vuilnisbak gooien omdat dit verwacht wordt) of het meesurfen met de menigte (bv meestappen in een klimaatmars met de klas omdat de leerkracht dit organiseert). Alles hangt af van de intentie en de reden van dit gedrag. Wanneer een leerling betrokken en vanuit een reëel probleem een bewuste handeling bedenkt en stelt, alleen of met anderen, dan is die leerling actiegericht.

3. Sleutelcompetenties

Er werd beslist om niet met specifieke, vakgebonden onderwijsdoelen te werken, maar wel met sleutelcompetenties. Deze zijn voor alle netten en studierichtingen gelijk en zijn gericht op maatschappelijke participatie en persoonlijke ontplooiing (basisvorming)(AHOVOKS, 2022). Onderstaand schema is een eerste oefening om na te gaan welke sleutelcompetenties aansluiten bij deze lessenreeks, en bij welke les ze het meest aan bod komen (rechtse kolom). Groene thema's komen bijna vanzelfsprekend aan bod, oranje thema's komen aan bod naargelang de verdere uitwerking/focus, rode thema's vinden nauwelijks of geen aansluiting. Het schema maakt duidelijk dat deze lessenreeks aansluit bij heel wat sleutelcompetenties, en dus binnen verschillende leergebieden aan bod kan komen. Aansluiting met sleutelcompetenties leercompetenties, zelfbewustzijn, ondernemingszin, burgerschap en sociaal-relatieve competenties is het grootst (volledig dekkend). Daarnaast is er heel wat aansluiting bij de sleutelcompetenties ruimtelijk bewustzijn, historisch bewustzijn en economische competenties.

4. Klimaat en migratie

De klimaatcrisis verdrijft mensen van huis. Door extreme weersomstandigheden, droogte, overstromingen en de stijgende zeespiegel worden plaatsen tijdelijk of voorgoed onbewoonbaar. Voor arme mensen in lage-inkomenslanden is het risico op ontheemding – bv. door rampen of milieudegradatie als gevolg van de klimaatverandering, het grootst. Vandaag al moeten er meer mensen vluchten als gevolg van natuurrampen dan als gevolg van conflict en geweld. Die bevolkingsgroepen worden steeds kwetsbaarder bij gebrek aan bescherming. Klimaatonthemding vormt een bedreiging voor duurzame ontwikkeling en versterkt de wereldwijde ongelijkheid. Maar ook dichterbij huis worden de sociale gevolgen van de klimaatcrisis steeds meer voelbaar. Denk maar aan de overstromingen die het zuiden van ons land troffen in 2021, de aanhoudende droogtes in België en elders in Europa sinds 2019 en de vele bosbranden, niet enkel in Brazilië en Australië, maar ook in Zuid-Europa. Ook hier worden de lage-inkomensgezinnen het meest getroffen.

Het is een wereldwijde verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat iedereen die risico loopt de middelen heeft om de gevolgen zo goed als mogelijk het hoofd te bieden. Wanneer adaptatie niet mogelijk is en mensen noodgedwongen moeten verhuizen, zijn bescherming en begeleiding van vitaal belang. Dat vergt internationale samenwerking en nationale initiatieven. Educatie kan hierin een belangrijke hefboom zijn, om leerlingen (en de wereld) bewust te maken van dit sociale aspect binnen de klimaatcrisis en om te werken aan vaardigheden om hiermee aan de slag te gaan (denkvaardigheden, onderzoeksvaardigheden, actievaardigheden,...).

5. Korte duiding bij dit pakket

Uiteraard hebben de lessen het grootste leereffect als de lessen alle 3 aan bod kunnen komen én er extra tijd wordt voorzien om de actie-les voldoende uit te werken en erover te reflecteren. Dit kan binnen verschillende vakken gecombineerd.

Bij elke les hoort een bondige uitleg in de vorm van een activiteitenfiche (zie 'aan de slag in de klas'). Informatie voor de leerkracht over specifieke begeleiding bij elke slide, wordt meegegeven als notitie onder elke slide bij de powerpoint zelf. Op die manier is het gebruik van de powerpoint flexibel. De tijdsinschatting per slide staat op elke slide vermeld.

6. Extra materiaal voor de leerkracht

De complexiteit van inhoud en verbanden wordt op een visuele manier bevattelijk gemaakt via onderstaande infographics en fiches. Deze kunnen gebruikt worden als achtergrondinformatie voor leerling of leerkracht, als 'poster' en infofiches opgehangen worden in klas of afsluitend besproken/meegegeven worden als samenvatting van de lesinhouden.

Infographic klimaatonrechtvaardigheid + bijhorende fiches

Infographic klimaatmigratie + bijhorende fiches

We maakten ook een selectie van extra bronnen die kunnen gebruikt worden om een les in te leiden (bv via documentaires of getuigenissen van klimaatlingen) of te verdiepen (bv interpreteren en analyseren van datagrafieken). Deze bronnen worden gedeeld via het gratis programma [raindrop](#), dat toelaat om via een gedeeld platform bronnen visueel te ordenen in mappen en te doorzoeken via tags. Je kan de bronnen raadplegen via [deze link](#) (specifieke bronnen over klimaatmigratie ten gevolge van klimaatverandering) en [deze link](#) (algemene bronnen klimaateducatie).

7. Bronnen

AHOVOKS (2021). *Zestien sleutelcompetenties - Kwalificaties & curriculum*. Geraadpleegd op 02/02/2022 via <https://www.kwalificatiesencurriculum.be/zestien-sleutelcompetenties>

UNESCO (2015). *Not Just Hot Air: Putting Climate Change Education into Practice*. Paris, UNESCO. Geraadpleegd op 20/06/2022 via https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233083_eng

VALIES (2022). *Educatie voor Duurzame Ontwikkeling op School: EDO-principes*. Geraadpleegd op 01/07/2022 via <https://www.edoschool.be/#/prikkel/introductie/principes>.

Vlaamse jeugdraad, 2022 (29 juni). *Advies 2207: Klimaatcommunicatie en –educatie*. Geraadpleegd op 20/07/2022 via <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/klimaatcommunicatie-en-educatie>.

Aan de slag in de klas

1. Oorzaken en gevolgen van klimaatmigratie door klimaatverandering (Onderzoekend)

Doelen:

- De leerlingen kunnen systeemdenken. Ze verruimen hun kennis en inzichten in een probleem aan de hand van oorzaak-gevolganalyse en bronnenraadpleging.
- De leerlingen zien de breedheid van oorzaken en gevolgen van de klimaatcrisis door naar elkaars casus te luisteren.
- De leerlingen kunnen het resultaat van de systeemdenkoefening samenvatten en communiceren naar medeleerlingen

Materiaal:

- Powerpoint 'onderzoekend'
- Foto's
- Fiches achtergrondinfo bij foto's
- A3-flap
- Actoren (grijze mannetjes)
- Post-its
- Magneten of plakband (om foto's te bevestigen)
- Eventueel een wereldkaart (kan ook geprojecteerd worden)
- Tablets of smartphones (om QR-codes te scannen)

TIP: Maak vooraf een mapje per casus:

- België (Pepinster) – extreem weer (overstroming)
- Filipijnen – extreem weer (typhoon)
- Australië – bosbrand
- Brazilië – bosbrand
- Syrië – droogte
- Turkije – droogte
- Indonesië (Jakarta) – zeespiegel-niveaustijging
- Miami – zeespiegel-niveaustijging

Aanpak

- Niet alle casussen moeten aan bod komen. We maakten een selectie van casussen uit de actualiteit, op basis van geografische verspreiding (Noord – Zuid), inkomsten (hoge vs lage inkomenslanden), onderliggende oorzaak van het probleem (droogte-bosbrand-extreem weer-zeespiegel-niveaustijging). Als leerkracht kies je zelf hoeveel en welke casussen je aan bod laat komen (zie hieronder). Je kan daarbij ook rekening houden met de diversiteit in je klasgroep, bv als je veel leerlingen hebt met Turkse roots, kan je ervoor kiezen om deze casus mee om te nemen op een grotere betrokkenheid te creëren.
- Er wordt gewerkt in groepjes van 3-4 leerlingen. Aangezien de groepjes hun casus zullen voorstellen, maakt de leerkracht best zelf een inschatting welke casussen aan bod komen. Er kan ook gewerkt worden met subgroepjes om tijd te besparen (bv slechts 4 casussen aan bod laten komen, telkens in 2 paralelgroepjes, die samen klassikaal verslag uitbrengen), of je kan linken per oorzaak.

Verloop

Fase 1: Inleiding/verkenning (individueel):

Bevraag de leerlingen eerst over de link tussen klimaatcrisis (oorzaak) en migratie (gevolg) (noteer beide kernwoorden op het bord, links en rechts). Op die manier kan je snel inschatten wat hun voorkennis is.

Naargelang de voorkennis van de leerlingen, kan gestart worden met een korte kennisclip over klimaatrechtvaardigheid (slide 1) of een quiz (slide 2 tem 10)

Fase 2: zelf onderzoeken (per 3-4; 1 casus per groepje)

Deel 1 foto uit per groepje.

Aan de hand van foto's van actuele situaties wereldwijd, verkennen leerlingen de oorzaken en gevolgen van de klimaatcrisis. Ze doen dit eerst aan de hand van wat ze weten, daarna worden bronnen verkend (aan de hand van de landenfiches) en kaders aangereikt.

De kaders hebben tot doel om meerdere perspectieven toe te voegen en het probleem breder te trekken (complexiteit inzien van het probleem). Als leerkracht maak je hierin best keuzes (bv gebruik het 3P-model (slide 15), 5P-model (slide 16), tijd en ruimte (slide 17) of SDG-kader (slide 18)). Kies bij voorbaat het kader waarmee de leerlingen en jijzelf reeds vertrouwd zijn en waar verbindingen mogelijk zijn met andere lessen. Heb je hier geen tijd voor (bv slechts 1 uur voor lesonderdeel 'onderzoekend') en is je klas hiermee weinig vertrouwd, sla dan deze stap over.

Duid een verslaggever aan per groepje die het geheel zal moeten samenvatten voor de rest van de klas.

Fase 3: uitwisselen

De verslaggever per groepje plaatst de foto op de wereldkaart. Tijdens dit deelmoment

- leert de verslaggever op een gestructureerde manier inzichten van de groep mee te geven en
- krijgen luisterende leerlingen inzicht in de breedheid van de casussen (met nuanceverschillen in oorzaken en gevolgen) en ruimtelijke verspreiding ervan (niet enkel lage inkomenslanden, maar ook bij ons bijvoorbeeld).

Als hier ruimte voor is (dwz je spendeert meer dan 1 lesuur aan les 'onderzoekend', dan kan je de patronen verder vergelijken aan de hand van extra bronnen (slide 20). Hierbij worden grafieken en kaartmateriaal geïnterpreteerd en geanalyseerd

Fase 4: vastzetten

Sluit af met de belangrijkste inzichten. Naargelang de ervaring van de klasgroep doe je dit met een samenvattend filmpje van de klimaatdeskundige (slide 21) en/of inzichten in het doel van de oefening (systeemdenken bij complexe problemen- slide 22).

Je kan ook gebruik maken van de **infographics en fiches**.

2. In debat over verschillende meningen en standpunten (Samen)

Doelen

- De leerlingen kunnen een standpunt innemen
- De leerlingen kunnen hun standpunt motiveren
- De leerlingen kunnen verschillende perspectieven verkennen en innemen, ze kunnen zich hierbij inleven in een andere persoon
- De leerlingen kunnen respectvol in dialoog gaan met elkaar over de ingenomen standpunten
- De leerlingen kunnen uiting geven aan hun emoties

Materiaal

- Powerpoint 'samen'
- Persona's (fiches kunnen geprint worden, bv 1 fiche per 2 leerlingen)

Aanpak

- De leerlingen kunnen zich bij voorbaat positioneren in de ruimte bij stellinginname. Zorg dus voor een ruimte waarin ze zich kunnen verplaatsen.
- Niet alle persona's moeten aan bod komen. We maakten een selectie van persona's op basis van geografische verspreiding (bv uit landen waarmee studenten meer voeling hebben, maar ook uit landen waar ze niet onmiddellijk problemen verwachten bv Peru), inkomsten (hoge vs lage inkomenslanden), waarden en normenkader, ... We trachtten hierbij stereotiepen te doorbreken en andere situaties/landen aan te brengen dan in de les 'onderzoekend'. Als leerkracht kies je zelf hoeveel en welke casussen je aan bod laat komen. Je kan daarbij rekening houden met de diversiteit in je klasgroep, de lestijd die je hebt (de introductie van een extra personage heeft wat extra toelichting nodig en neemt meer tijd in beslag, maar zorgt ook voor een extra perspectief.
- Alle persona's zijn bestaand. De bronnen waarop de tekstjes gebaseerd zijn, staan op de fiche vermeld.
- Om printkosten en papier te besparen, kan je 1 fiche voorzien per 2-3 leerlingen. Het is echter de bedoeling dat leerlingen individueel een standpunt innemen.
- Naargelang de analytische vaardigheden van de leerlingen en je eigen voorkeur, kan je kiezen voor de lange (verhalende) versie of een korte (puntsgewijze) versie van de persona's. Bij de lange versie kan je de vetgedrukte woorden desgewenst laten staan, of leerlingen zelf de essentie uit de tekst laten halen.
- Aan de hand van een stellingenspel worden verschillende meningen beluisterd en standpunten beargumenteerd. De stellingen zijn zo gekozen dat (i) er een duidelijke link is met klimaatverandering en/of migratie ten gevolge van klimaatverandering; (ii) ze geen sociaal-wenselijk antwoord uitlokt, maar een debat op gang brengt.
- Niet alle stellingen moeten aan bod komen. Naargelang de beginsituatie en voorkennis van de leerlingen, de diepgang die je in deze les wil steken, de dynamiek die ontstaat tijdens de dialoog en de beschikbare tijd, kan je 2 of meerdere stellingen kiezen.

- Voor de leerkracht maakten we een ondersteunend document met mogelijke argumenten pro of contra een stelling. Voor het begeleiden van een 'democratische dialoog' verwijzen we door naar [Werkvormen om de dialoog te bevorderen | Kwadraet](#).

Verloop

Fase 1: oefenen bij standpuntinname

Bij de eerste stelling laten we leerlingen een standpunt innemen vanuit zichzelf (slide 1). Naargelang de variatie in standpuntinnames, kan hier al een dialoog op gang worden gebracht, door de leerlingen te vragen hun standpunt te motiveren.

Fase 2: perspectieffverruiming adhv persona's

Voor de volgende stellingen kan gebruik gemaakt worden van de persona's. De leerkracht leest een (controversiële) stelling voor m.b.t. het te behandelen thema en vraagt aan de leerlingen om hun argumenten naar voor te brengen vanuit de 'persona' (ipv voorlezen kan ook geprojecteerd worden, dan best op voorhand selectie maken).

Leerlingen moeten zich nu dus inleven in de persoon van de fiche, en een standpunt innemen vanuit die persoon. Laat de leerlingen kort voorstellen wie zij vertegenwoordigen, en vervolgens het standpunt vanuit die persoon verdedigen. Belangrijk hierbij is dat er niet geoordeeld of veroordeeld wordt.

Het voordeel van het gebruik van persona's is:

- Dat er meer perspectieven worden binnengebracht, waardoor de standpuntinname meestal genuanceerder wordt
- Dat er een 'veilige' context wordt geboden om standpunten in te nemen en te durven verdedigen. Dat blijkt belangrijk te zijn bij de doelgroep jongeren (3de graad middelbaar) omdat de invloed van peers in deze groep groot is, en sommigen hun mening niet durven uiten uit schrik niet bij de groep te horen.

Als je als leerkracht inschat dat deze oefening te moeilijk is, of dat er genoeg diversiteit in meningen aanwezig is in de klasgroep en dat deze ook kunnen worden uitgesproken, kan je de oefening ook doen zonder de persona's.

De leerkracht vervult de rol van moderator (je kan hiervoor ook een leerling aanduiden) zodat de discussie niet herleid wordt tot enkel een confrontatie van meningen.

Fase 3: reflectie op het verloop van de dialoog

De stellingen kunnen heel wat emoties oproepen. Bovendien is het niet eenvoudig om standpunten te verdedigen waar je niet per se achter staat. Daarom is het belangrijk m tijd te maken voor reflectie (slide 13 en 14).

Kansen voor differentiatie:

- Sommige stellingen vergen meer achtergrondkennis dan andere. De leerkracht kiest zelf welke stellingen aan bod komen naargelang aansluiting met voorbije lesthema's, beginniveau leerlingen, eigen expertise en interesse, tijd, ... Als houvast hebben we de stellingen zelf al wat opgesplitst naargelang moeilijkheidsgraad. Ervaring leert dan 1 stelling zonder persona's, vanuit eigen standpunt) en 2 stellingen vanuit persona's, voldoende zijn voor een lesuur.
- Je kan kiezen voor een beperkt aantal persona's (2-3) en een diepgaande bespreking (eventueel gepaard met extra opzoekwerk) of meerdere persona's. O.b.v. herkenbaarheid, moeilijkheidsgraad en diversiteit in je klas kies je zelf welke persona's je gebruikt; en of je de lange versie of de kortere versie (puntsgewijs) verkiest. Hieronder volgt een overzicht van de uitgeschreven persona's, en suggesties voor uitbreiding met bijhorende bronnen.

- o Uitgeschreven persona's:
  - Boer hoge inkomensland
  - Boer lage inkomensland
  - Leerling hoge inkomensland
  - politicus lage inkomensland
  - CEO (bv coca cola)
  - Advocaat vluchtelingenrecht
- o Uitbreidingsmogelijkheden:
  - Leerling/student lage inkomensland
  - Politicus hoge inkomensland

<https://www.mo.be/nieuws/zweden-eerste-land-ter-wereld-dat-uitstoot-van-ge-mporteerde-consumptiegoederen-meeneemt> (hoopvol)

<https://www.mo.be/nieuws/nuluitstoot-schaadt-de-economie-niet>
(tegengewicht in debat)

- Klimaatling hoge inkomenslanden (bv getroffen overstroming Wallonië)

<https://www.flair.be/nl/talks/straf-verhaal/overstromingen-wallonie-cassandra/>

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/10/11/getuigenissen-vrijwilligers/>

- Klimaatling lage-inkomenslanden bv schapenherder/boer in Turkije (overlever bosbrand) of boer rozen Kenia en buurboer (met watertekort)

boeren ervaren droogte

<https://www.mo.be/reportage/geen-gletsjers-geen-water-geen-eten>

<https://www.mo.be/nieuws/droogte-een-zelfversterkend-probleem>

<https://www.mo.be/nieuws/droogte-wordt-de-volgende-pandemie>

of vissers worden werkloos

<https://www.mo.be/analyse/als-de-vissen-wegtrekken-trekken-wij-mee>

of overstroming (Maleisië)

<https://www.mo.be/nieuws/overstromingen-schokken-maleisi-en-doen-klimaatdiscussie-oplaaien>

maar ook oplossingsgericht/hoopgevend verhaal meegeven:

<https://www.mo.be/nieuws/meer-opbrengst-minder-ontbossing-kenia-ontdekt-boslandbouw>

- Klimaatactivist hoge inkomensland > deze bronnen kunnen ook ingezet worden om te verkennen welke acties allemaal mogelijk zijn.
<https://www.mo.be/reportage/klimaatgevoelens-als-motor-achter-het-jongerenverzet>

<https://www.mo.be/nieuws/vijfde-van-ons-rundvlees-inruilen-voor-veggieburgers-ontbossing-halveert> (je kan bv een jongere nemen die graag vlees eet en hier niet aan wil raken, of net een jongere die bewust minder vlees eet en cijfers integreren in tekstje)

<https://www.mo.be/commentaar/de-klimaatpijbelars-ik-zou-ze-een-proper-uitgewassen-verfborstel-gevengeveb> (Klimaatpijelaar of moeder van)

<https://www.nporadio1.nl/fragmenten/vroege-vogels/43b1fc9b-49bd-437b-a99e-af36be0f7b8c/2022-05-15-klimmen-voor-het-klimaat>

- Klimaatactivist lage inkomensland

bv Said uit Iran ([Klimaatling Said](#))

- Vrijwilliger opvang fedasil
- Wetenschapper

<https://www.eoswetenschap.eu/natuur-milieu/morgen-zijn-we-er-weer-met-meer-brandweer>

- ...

Kansen voor verbreding:

Een stellingenspel kan ook in een andere taal worden georganiseerd (aansluiting met Frans en Engels bijvoorbeeld).

3. Handen uit de mouwen: bedenken en verkennen van diverse acties (Actiegericht)

Doelen

- De leerlingen kunnen kritisch reflecteren over hun eigen rol en die van anderen binnen een systeem
- De leerlingen kunnen een gewenste toekomst verbeelden
- De leerlingen kunnen meerdere oplossingen bedenken voor een probleem
- De leerlingen krijgen zicht op verschillende vormen van activisme en welke vorm van activisme het best aanleunt bij hun persoonlijkheid.
- De leerlingen kunnen respectvol in dialoog gaan over voorgestelde oplossingen
- De leerlingen kunnen een bewuste keuze maken voor 1 actie (voorkeur uitspreken) en motiveren waarom ze die keuze maken
- De leerlingen kunnen een strategisch, gestructureerd plan uitdenken om hun actie uit te voeren

(enkel bij fase 4 en 5)

- De leerlingen tonen enthousiasme en doorzettingsvermogen om hun actie uit te voeren
- De leerlingen kunnen over hun actie reflecteren. Dit houdt in dat ze inzien wat de impact van deze actie was op zichzelf en op hun (dichte en verdere) omgeving

Materiaal

- Powerpoint 'actiegericht'
- A3-flap uit de les 'onderzoekend'
- Actoren (rode mannetjes)
- Post-its
- Tablets of smartphones (om QR-codes te scannen)

Aanpak

De leerlingen werken in groepjes van 3-4 leerlingen (dat kunnen dezelfde groepjes zijn als in les 'onderzoekend')

Verloop

Fase 1 tem 3 nemen 1 lesuur in beslag. Wil je de actie ook uitvoeren en evalueren, dan moet je extra lestijd voorzien (kan ook binnen andere leerdomeinen!).

Fase 1: Inleiding/verkenning

Je kan starten met de getuigenis van een activist of het verhaal van Said, een activist die gevlucht is uit Iran omdat zijn activisme daar niet getolereerd werd (slide 1). Je kan deze stap ook overslaan en meteen starten vanuit de flap uit de les 'onderzoekend'.

Fase2: verkennen en bedenken van acties

Dit kan op 2 manieren: vertrekkende vanuit de A3-flap uit de les 'onderzoekend' met de actoren (rode mannetjes) (slides 3-4) of vanuit het verbeelden van een droomwereld (slides 5-7). Belangrijk is dat ze meerder concrete oplossingen bedenken voor 1 concreet probleem, zodat de verbeelding verder reikt dan de meest voor de hand liggende. Tot op dit niveau moeten de ideeën nog niet haalbaar/uitvoerbaar zijn.

Het is belangrijk om hierbij te vetrekken vanuit de leerlingen zelf. Als leerlingen weinig ideeën hebben, kunnen de oefeningen op slide 8 helpen bij het verkennen en bedenken van mogelijke acties.

We maakten een inspiratielijst voor de leerkracht om richting te geven aan leerlingen, de breedheid van mogelijke acties te zien en de doelgerichtheid van acties te bewaken.

De taak van de leerkracht is te bewaken dat de voorgestelde acties gelinkt zijn aan de klimaatcrisis en/of de gevolgen ervan voor klimaatgetroffenen. Stimuleer In daarom om per groepje minstens 2 acties te formuleren om de oorzaken aan te pakken van de klimaatcrisis en 2 acties om de gevolgen aan te pakken van de klimaatcrisis (klimaatgetroffenen, of ze nu migreren, vluchten of blijven), waarvan telkens 1 individuele actie en 1 collectieve (met klas/school). Op die manier zorg je voor dynamiek en motivatie. Zorg ervoor dat het steeds duidelijk blijft op welke manier voorgestelde acties kunnen bijdragen aan een klimaatrechtvaardigere wereld.

Fase 3: selecteren en communiceren/aankondigen van een actie

Binnen elk groepje wordt 1 concrete actie 'gestemd'. Deze moet haalbaar zijn en moet concreet worden uitgewerkt (dwz is een antwoord op wie, waar, wanneer, hoe, ...). Tip: voor verdere uitwerking van de actie is het het meest zinvol om te focussen op acties die effectief tot resultaat kunnen leiden, omwille van motivatie.

Na de stemming en concrete uitwerking van het voorstel, wordt de actie aangekondigd. Dit kan op verschillende manieren (zie notities in slide 10 voor suggesties)

Fase 4: uitvoeren van de actie

Het bedenken van acties en voorstellen van een concrete actie neemt al gauw een volledige les in beslag. Voor het effectief realiseren van de actie en het evalueren ervan, moeten vervolgtellen worden ingepland. Het is uiteraard heel waardevol als de leerkracht (of beter: leerkrachtenteam indien het uitvoeren van de actie plaatsvindt binnen een ander leerdomein) ook betrokken blijft bij de opvolging van de uitvoering van de actie, en de terugblik ervan. Uitvoering van de actie kan aansluiten bij meerdere leerdomeinen, waarvoor suggesties opgenomen zijn in onderstaande lijst. Binnen vakdomein economie zijn er zelfs mogelijkheden om piloot-acties te koppelen aan en mini-onderneming.

Fase 5: evalueren van de actie

De oefening is pas compleet en het meest waardevol als de gerealiseerde actie ook wordt geëvalueerd.

Mogelijke reflectievragen bij de terugblik:

- Hoe heb je de actie ervaren? Moeilijk of niet? Welke drempels heb je onderweg ervaren? Hoe ging je ermee om? Welke gevoelens heb je onderweg ervaren? (reflectie op het proces)

- Wat was (en is) de impact van de actie op jezelf? Op je omgeving? Op de planeet? Had je dit verwacht? (reflectie op het resultaat)
- Hoe ga je hier verder mee aan de slag? (toekomstgerichtheid)

Bijlages

1. Oorzaken en gevolgen van klimaatmigratie door klimaatverandering (Onderzoekend)
  - Powerpoint
  - Foto's
  - Fiches achtergrondinfo bij foto's
  - A3-flap
  - Actoren (rode en grijze persootjes)
2. In debat over verschillende meningen en standpunten (Samen)
  - Powerpoint
  - Persona's (verkorte en lang versie)
  - Extra info voor de leerkracht ter ondersteuning:
    - Begeleiden van een democratisch debat: [Werkvormen om de dialoog te bevorderen | Kwadraet](#)
    - Ondersteunend document stellingen: Mogelijke argumenten pro en contra
3. Handen uit de mouwen: bedenken en verkennen van diverse acties (Actiegericht)
  - Powerpoint
  - Extra info voor de leerkracht ter ondersteuning: inspiratielijst mogelijke acties

Gefinancierd door de Europese Unie

Deze publicatie is tot stand gekomen met de financiële steun van de Europese Unie. De inhoud ervan is de verantwoordelijkheid van 11.11.11 en geeft niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de Europese Unie weer.